

РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

DEVELOPMENT OF THE INTERNATIONAL ECONOMIC COOPERATION IN THE CONDITIONS OF GLOBAL TRANSFORMATIONS

УДК 339.97

DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastuct54-3>**Паршина О.А.**

д.е.н., професор,
академік АЕН України,
професор кафедри кібербезпеки
та інформаційних технологій
Університет митної справи та фінансів

Паршина М.Ю.

к.е.н., доцент кафедри
міжнародних економічних відносин,
регіональних студій та туризму
Університет митної справи та фінансів
Ярмоленко Л.І.
старший викладач
кафедри економічної інформатики
Національна металургійна академія
України

Parshyna Olena

University of Customs and Finance

Parshyna Margaryta

University of Customs and Finance

Yarmolenko Ludmyla

National Metallurgical Academy of Ukraine

Розвиток міжнародного співробітництва в умовах світової глобалізації розглядається як важливий складник зовнішньоекономічної діяльності. Одним із перспективних напрямів зовнішньоекономічної діяльності для України є розвиток економічного співробітництва з Республікою Казахстан. Для формування ефективної зовнішньоекономічної стратегії необхідні результати аналітичної оцінки ефективності економічного співробітництва. Із метою проведення досліджень та здійснення кількісної оцінки розвитку економічного співробітництва з Республікою Казахстан розроблено методичний підхід. Для аналізу економічного співробітництва використовуються показники зовнішньої торгівлі товарами і послугами, інформацією, а також результати інтелектуальної діяльності. Особливу увагу приділено дослідженню інвестицій як форми міжнародного руху капіталу. Розроблено алгоритми виявлення тенденцій кон'юнктури товарних ринків із визначенням можливих резервів експорту, що становить аналітичну основу формування ефективної зовнішньоекономічної стратегії України для розвитку економічного співробітництва з Республікою Казахстан.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, міжнародне співробітництво, розвиток, аналітична оцінка, тенденції.

Развитие международного сотрудничества в условиях мировой глобализации рассма-

тривается как важная составляющая внешнеэкономической деятельности. Одним из перспективных направлений внешнеэкономической деятельности для Украины является развитие экономического сотрудничества с Республикой Казахстан. Для формирования эффективной внешнеэкономической стратегии необходимы результаты аналитической оценки эффективности экономического сотрудничества. С целью проведения исследований и количественной оценки развития экономического сотрудничества с Республикой Казахстан разработано методический подход к проведению исследований и количественной оценке развития экономического сотрудничества с Республикой Казахстан. Для анализа экономического сотрудничества используются показатели внешней торговли товарами и услугами, информацией, а также результаты интеллектуальной деятельности. Особое внимание уделено исследованию инвестиций как формы международного движения капитала. Разработаны алгоритмы выявления тенденции конъюнктуры товарных рынков с определением возможных резервов экспорта, что составляет аналитическую основу формирования эффективной внешнеэкономической стратегии Украины для развития экономического сотрудничества с Республикой Казахстан.

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность, международное сотрудничество, развитие, аналитическая оценка, тенденции.

Development of international cooperation in the context of globalization as an important component of the foreign economic activity has been considered. One of perspective areas of the foreign economic activity for Ukraine is the development of economic cooperation with the Republic of Kazakhstan. The results of analytical assessment of the economic cooperation effectiveness are being in need for the development of the effective foreign economic strategy. The purpose of this article is to identify the development trends of economic cooperation between the Republic of Kazakhstan and Ukraine as an analytical basis for the formation of the effective foreign economic strategy. Nowadays, the new completely different stage of cooperation and diplomatic relations between the Republic of Kazakhstan and Ukraine begins. Major irreversible changes are occurring in the post-Soviet space and in the Commonwealth of Independent States free trade zone which are including the Republic of Kazakhstan and Ukraine. These factors predetermine the need for the form adjustment of cooperation between countries. Methodological approach in order to conduct the research and to quantify the development of economic cooperation with the Republic of Kazakhstan has been developed. Research by using estimates of the international organizations has been conducted. Formation of the information databases with the main indicators for the analysis of economic cooperation between countries has been foreseen. Analysis of the dynamics of foreign trade with the quantitative assessment on the base of the generated databases has been performed. Analysis of the structure of the foreign trade and investment activities has been presented. Developed methodological approach allows to form the analytical basis for the Ukraine's foreign economic strategy. Indicators of the foreign trade in goods and services, information about results of the intellectual activity for the analysis of economic cooperation have been used. Particular attention is being paid to the study of investments as a form of the international capital flows. Trending algorithms for commodity markets with the identification of possible export reserves have been developed. Analytical bases of the effective foreign economic strategy of Ukraine and development of economic cooperation with the Republic of Kazakhstan have been formed.

Key words: foreign economic activity, international cooperation, development, analytical assessment, trends.

Постановка проблеми. Глобалізація світової економіки характеризується систематичною інтеграцією світового та регіональних ринків, а також усіх сфер людської діяльності. Унаслідок процесів глобалізації спостерігається прискорення економічного зростання. Невід'ємною частиною економічної діяльності кожного учасника ринкових відносин в умовах глобалізації стає розвиток міжнародного співробітництва.

Одним із перспективних напрямів міжнародної діяльності є розвиток економічного співробітництва між Україною та Республікою Казахстан. Основні напрями ефективного міжнародного співробітництва складаються із взаємного економічного, науково-технічного інтересу у вирішенні спільних питань. У зв'язку із цим під час розроблення зовнішньоекономічної стратегії доцільно приділяти увагу складним питанням, які

визначаються з багатьох напрямів зовнішньоторговельної політики. Вирішення цілого комплексу завдань має базуватися на результатах аналізу ефективності експортно-імпорتنих операцій та виявленні тенденцій на товарних ринках з оцінкою експортних резервів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вітчизняні та закордонні вчені приділяють особливу увагу перспективам міжнародного співробітництва в умовах сучасної глобалізації та переходу до цифрової економіки [1–3]. Зокрема, автори роботи [1] стверджують, що процеси глобалізації все частіше входять у життя людей і визначають розвиток суспільства як фундаментальний принцип сучасного прогресу. Перехід до цифрової економіки формує готовність національного господарського комплексу до появи нових галузей та форм економічного співробітництва [2]. Слід зазначити, що процеси економічної глобалізації супроводжуються як позитивними, так і негативними наслідками. Зокрема, основні напрями та суперечності сучасних процесів глобалізації визначено у роботі [3].

У ході аналізу процесів економічної трансформації вчені досліджують конкурентоспроможність економічних систем. Зокрема, автор роботи [4] описує процеси трансформації в економіці Казахстану та визначає ключові чинники, що перешкоджають зростанню конкурентоспроможності економіки у середньостроковій перспективі. Питанням забезпечення конкурентоспроможності національної економіки в умовах економічних трансформацій присвячено монографію [5]. Вирішення цих питань на системному рівні дасть змогу забезпечити сталий економічний розвиток на стратегічну перспективу [6].

Питання міжнародної співпраці розглядаються у численних публікаціях сучасних учених [1–3; 7–9 та ін.]. Автор роботи [7] акцентує увагу на тому, що повноцінне залучення України до Європейської асоціації передбачає створення та дотримання умов посилення економічних та комерційних відносин, що може сприяти поступовій інтеграції національної економіки до європейського ринку. Досліджено основні аналітичні етапи економічних ефектів зони вільної торгівлі між країнами та вивчено особливості двостороннього торговельно-економічного співробітництва в умовах глобальних трансформацій [8].

Під час проведення досліджень учені використовують різні показники. Зокрема, автори роботи [9] використовують RCA та показники охоплення імпорту експортом під час проведення кластерного аналізу. У роботі [7] пропонується використання Індексу прогресу європейської інтеграції як відносну та інтегральну величину, яка вимірюється за допомогою агрегування індексів. Використання цих показників дає змогу визначити ефективність

досягнення основних цілей економічної інтеграції з ЄС на регіональному рівні.

Запропоновано кількісні показники зовнішньої торгівлі між країнами [8; 9]. Р.А. Джуманова [10] досліджує зовнішньоторговельний оборот Республіки Казахстан, його основних торгових партнерів, структуру товарів та послуг з експорту та імпорту. Л.В. Клименко та Ю.Л. Зборовська визначили загальні положення щодо вдосконалення механізмів державного регулювання експортно-імпоротної діяльності в Україні [3].

У наукових працях казахстанських економістів розглядається широкий спектр теоретичних та методологічних аспектів аналізу зовнішньоекономічних відносин, зовнішньої торгівлі, грошово-кредитної та фінансової політики Республіки Казахстан. Українські вчені представляють результати досліджень різних аспектів міжнародної діяльності. Однак виявлення існуючих тенденцій у торговельно-економічному співробітництві між Республікою Казахстан та Україною вимагає подальших досліджень.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення тенденцій розвитку економічного співробітництва між Республікою Казахстан та Україною в умовах глобальних трансформацій та формування аналітичної основи для розроблення ефективної зовнішньоекономічної стратегії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Республіка Казахстан та Україна є економічними партнерами. Дипломатичні відносини між Україною та Республікою Казахстан були встановлені 23 липня 1992 р. Слід зазначити, що майже до 1991 р. вони були впорядковані та регульовані інерційною системою внутрішньосоюзних комунікацій.

Основні правові та організаційні засади здійснення зовнішньоекономічної діяльності в нашій країні регулюються Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [11], який спрямований на вдосконалення правового регулювання всіх видів зовнішньоекономічної діяльності в рамках міжнародних договорів. Основні форми зовнішньоекономічної діяльності аналізуються інформацією про результати інтелектуальної діяльності, зовнішньої торгівлі товарами та послугами. Особливу увагу доцільно приділяти вивченню інвестицій як форми міжнародних потоків капіталу.

У вересні 1995 р. була створена перша спільна міждержавна українсько-казахстанська комісія з економічного співробітництва з певними повноваженнями та функціями, які покладаються на забезпечення виконання спільних зобов'язань. Угода про асоціацію між Україною та ЄС функціонувала частково в деяких сферах. Співпраця між країнами у сфері економічного співробітництва розпочалася з листопада 2014 р. Угода про асоціацію в зоні вільної торгівлі діє із січня 2016 р.

Інші частини Угоди почали діяти у вересні 2016 р. Ці частини Угоди забезпечують зміцнення ЄС – взаємодія України у зовнішній політиці, безпеці та інших сферах [12].

За результатами дослідження поточної геополітичної ситуації в Україні та Центральній Азії автором праці [13] було зазначено, що нова «Угода про посилене партнерство та співробітництво між ЄС та Казахстаном» буде розвивати більше сфер з урахуванням питань безпеки та стабілізації.

Нині розпочинається новий, абсолютно інший етап співпраці та дипломатичних відносин між Республікою Казахстан та Україною [14]. Основні незворотні зміни відбуваються на пострадянському просторі та в зоні вільної торгівлі Співдружності Незалежних Держав (СНД), що включає Республіку Казахстан та Україну. Ці чинники зумовлюють необхідність коригування форм співпраці між країнами.

Із метою проведення досліджень та аналізу розвитку економічного співробітництва між Республікою Казахстан та Україною розроблено методологічний підхід (рис. 1). У ході проведення досліджень використано систему оцінок міжнародних організацій. Передбачено формування інформаційних баз даних з основними показниками для аналізу економічного співробітництва між країнами.

Проведено динамічний аналіз зовнішньої торгівлі з кількісною оцінкою на основі сформованих баз даних. Проаналізовано динаміку зовнішньої торгівлі послугами та динаміку зовнішньої торгівлі товарами. Здійснено аналіз структури зовнішньоторговельної та інвестиційної діяльності. Запропонований методологічний підхід дає

зможу сформувати аналітичну основу розроблення зовнішньоекономічної стратегії України.

Проведено дослідження за допомогою Звіту про глобальну конкурентоспроможність [15], Доповіді про всесвітнє щастя [16] та Звіту про прямі іноземні інвестиції за 2019 р. [17] відповідно до розробленого методологічного підходу. Згідно з висновками Світового економічного форуму [15], країни з найбільш конкурентоспроможною економікою здатні проводити комплексну політику, ураховуючи весь спектр чинників та економічних взаємозв'язків. Країни, які зайняли лідируючі позиції у 2019 р. – Сінгапур (1-ша позиція зі значенням індексу 84,8), Сполучені Штати Америки (2-га позиція зі значенням індексу 83,7) та Гонконг (3-тя позиція зі значенням індексу 83,1). Україна посіла 85-ту позицію зі значенням індексу 85,0 зі 141 країни світу. Республіка Казахстан посіла 55-е місце зі значенням індексу 62,9. Спостерігається зниження рівня конкурентоспроможності України за останні роки, оскільки у 2018 р. Україна займала 83-ю позицію. Поряд із цим слід відзначити поліпшення ситуації в Казахстані (у 2018 р. Казахстан посідав 59-ту позицію) [18].

Як відомо [16], World Happiness Report – це міжнародний дослідницький проєкт, який вимірює щастя населення в країнах світу. За даними World Happiness Report 2019 [16], Україна посіла 133-є місце зі значенням індексу 4,332 зі 156 країн світу. Казахстан посів 60-ту позицію зі значенням індексу 5,809. Країнами, які зайняли лідируючі позиції у 2019 р., є Фінляндія (1-ша позиція зі значенням індексу 7,769), Данія (2-га позиція зі значенням індексу 7,6) та Норвегія (3-тя позиція зі значенням індексу 7,554).

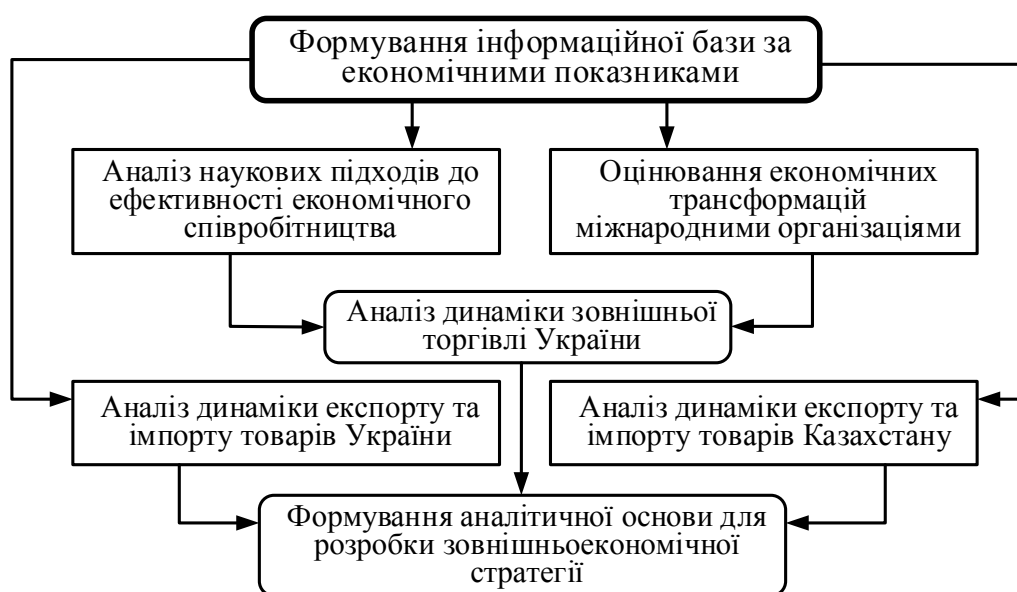

Рис. 1. Методологічний підхід до аналізу розвитку міжнародного економічного співробітництва

Основним стимулом для інтенсивного розвитку міжнародного інвестиційного процесу є підвищення конкурентоспроможності бізнесу на міжнародному рівні шляхом розширення їхньої діяльності на нових ринках, упорядкування виробництва, зменшення витрат, диверсифікації ризиків, доступу до ресурсів та стратегічних активів країн.

За рейтингом Світового банку Україна посіла 62-ту позицію з 2 476 млн дол. (з 201 країни) [17], тоді як Казахстан посів 134-ту позицію з 208 064 585 млн. Країнами-лідерами за показниками прямих іноземних інвестицій 2019 р. є Сполучені Штати Америки (1-ша позиція з 258 390 млн), Китай (2-га позиція з 203 492 014 029 млн) та Німеччина (3-я позиція з 105 277 588 652 млн).

Динамічний аналіз зовнішньої торгівлі послугами України на основі статистичної інформації [19] протягом 1996–2018 рр. свідчить про наявність динаміки зростання за рахунок експорту та імпорту (рис. 2).

Результати аналізу підтверджують стійкий розвиток міжнародного співробітництва. Виявлено перевищення експорту над імпортом протягом дослідницького періоду. Однак у 2008 р. спостерігалось зниження цих показників, що пояснюється світовою кризою. Таким чином, виявлено зниження експорту на 14,3% та імпорту на 16,4% за період 2014–2016 рр. Ситуація із зовнішньою торгівлею послугами України характеризується позитивними змінами в останні роки. Зокрема, експорт збільшився на 17,9%, а імпорт – 18,4% у 2018 р. порівняно з 2016 р.

Виявлено стійку динаміку зростання зовнішньої торгівлі товарами України протягом 1996–2008 рр. За статистичною інформацією [19] (рис. 3) позитивна динаміка зростання спостерігається до 2012 р., що супроводжується збільшенням експорту на 73,4%, а також збільшенням імпорту на 86,5%. Виявлено негативні процеси протягом 2012–2015 рр. Було підраховано зменшення експорту на 35,8% та імпорту на 41,1% під час світової кризи у 2008–2009 рр. Також у 2015 р. маємо суттєве зменшення експорту на 44,5% та імпорту 55,7% порівняно з 2012 р. За останні роки спостерігаються позитивні зміни, які характеризуються збільшенням експорту на 13,5% та збільшенням імпорту на 32,2%.

Аналіз проведених досліджень за показниками експорту та імпорту в Україні та Казахстані за статистичними показниками на протязі тривалого періоду часу засвідчує схожість в основних динаміках розвитку. Зокрема, 2009 р. характеризується наслідками світової фінансової кризи. Протягом 2010–2012 рр. спостерігається зростання обсягів імпорту та експорту в обох країнах (рис. 4, 5). Тенденції суттєвого зменшення встановлені на протязі 2013–2016 рр. Поступове поліпшення за показниками експорту та імпорту спостерігається протягом останніх років.

Поряд із цим слід зазначити різні тенденції в показниках експорту та імпорту в кожній країні. В Україні протягом усього періоду досліджень спостерігається перевищення обсягів імпорту над експортом (рис. 4). Інша тенденція спостерігається в Казахстані – обсяги експорту товарів перевищують обсяги імпорту (рис. 5).

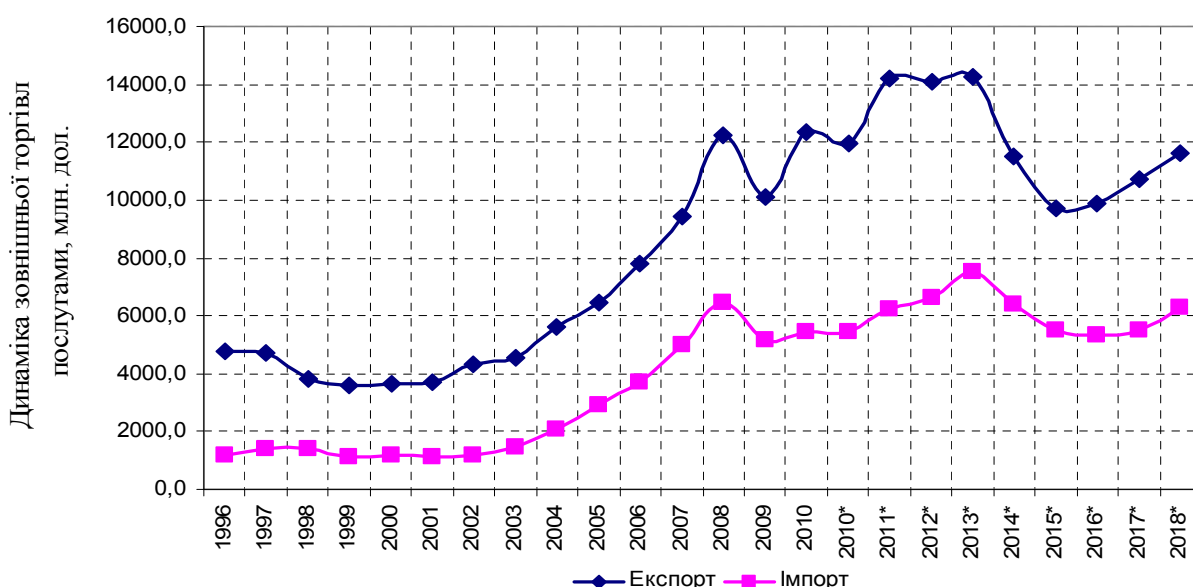

Рис. 2. Динаміка зовнішньої торгівлі послугами, млн. доларів США

* Інформація за 2010–2013 рр. без тимчасово окупованих територій Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, за 2014–2016 рр. – без тимчасово окупованих територій Автономної Республіки Крим, міста Севастополя та частини антитерористичної операційної зони, за 2017–2018 роках – виключено тимчасово окуповану територію Автономної Республіки Крим, місто Севастополь та частину тимчасово окупованих територій в Донецькій та Луганській областях.

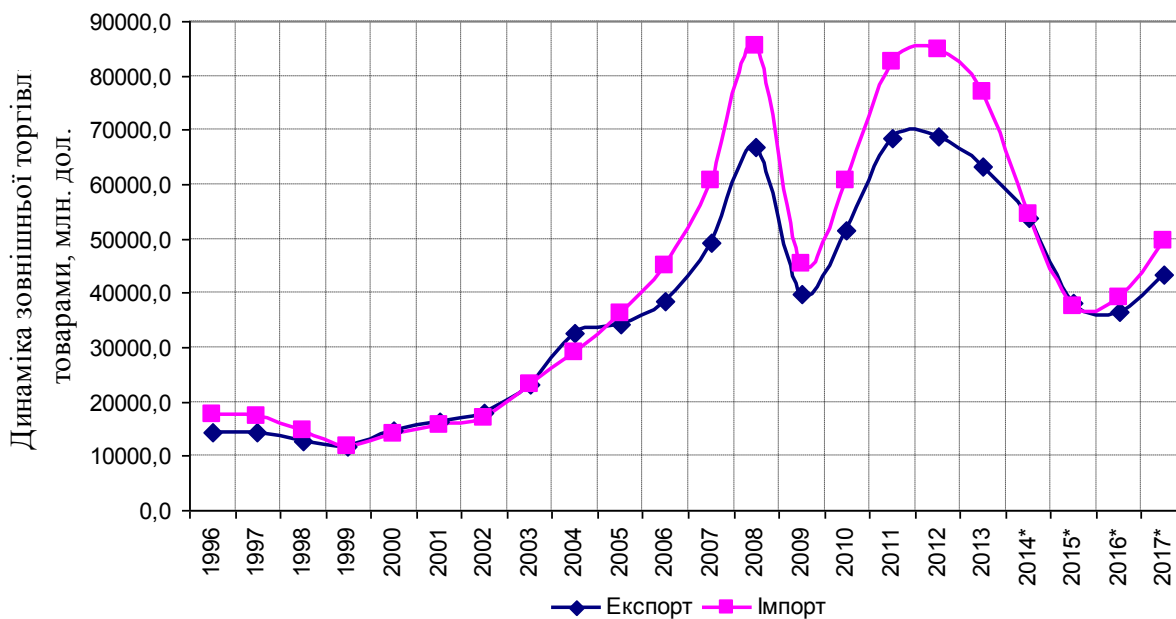

Рис. 3. Динаміка зовнішньої торгівлі товарами, млн доларів США

* Без урахування тимчасово окупованих територій Автономної Республіки Крим, міста Севастополя та частини тимчасово окупованих територій в Донецькій та Луганській областях

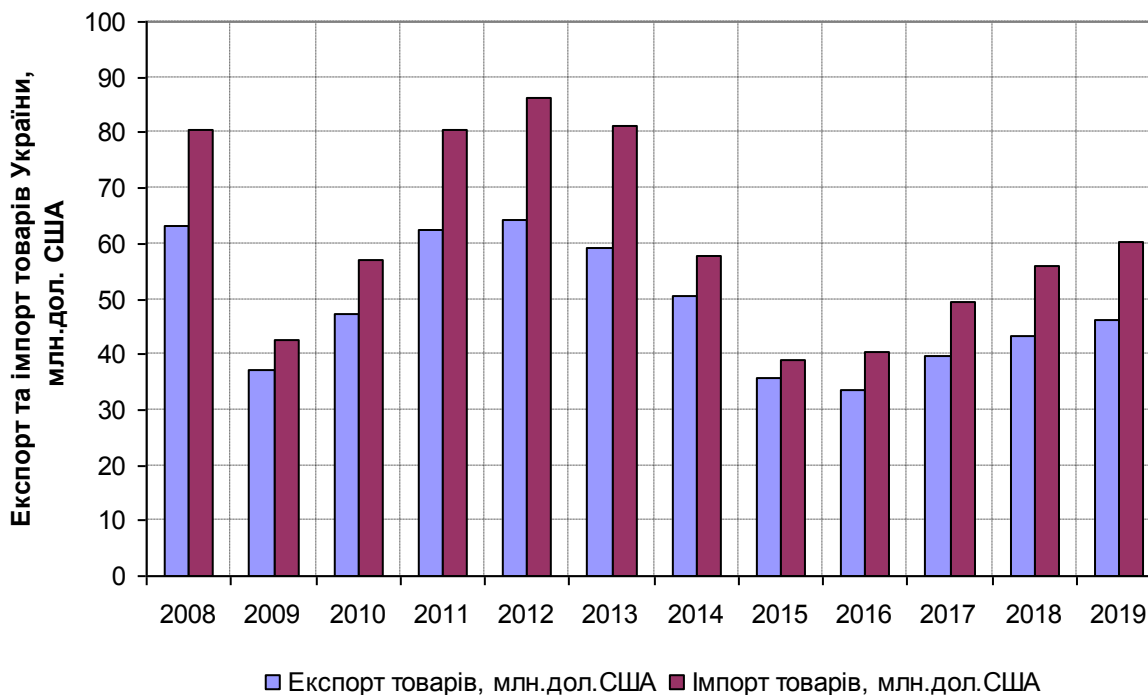

Рис. 4. Динаміка експорту та імпорту товарів України, млн. дол. США

Однак водночас установлено зниження ефективності економічного співробітництва між Республікою Казахстан та Україною за коефіцієнтом охоплення зовнішньоторговельного обороту. Слід зазначити, що був розрахований коефіцієнт охоплення за допомогою статистичних даних [19; 20] та продемонстровано взаємозв'язок між експортом та імпортом товарів і послуг. Виявлено зменшення зовнішньої торгівлі між Республікою Казахстан та Україною.

Коефіцієнт покриття імпорту експортом, визначений як відношення доходів від експорту до витрат на імпорт для України, коливається в діапазоні від 0,7 до 0,9. Водночас для Казахстану цей показник є значно вищим – від 1,4 до 2,1.

Виявлені негативні тенденції можна пояснити економічними причинами. По-перше, російські та білоруські товари стали основними конкурентами на казахстанському ринку в результаті міжнародного співробітництва в рамках Євразійського

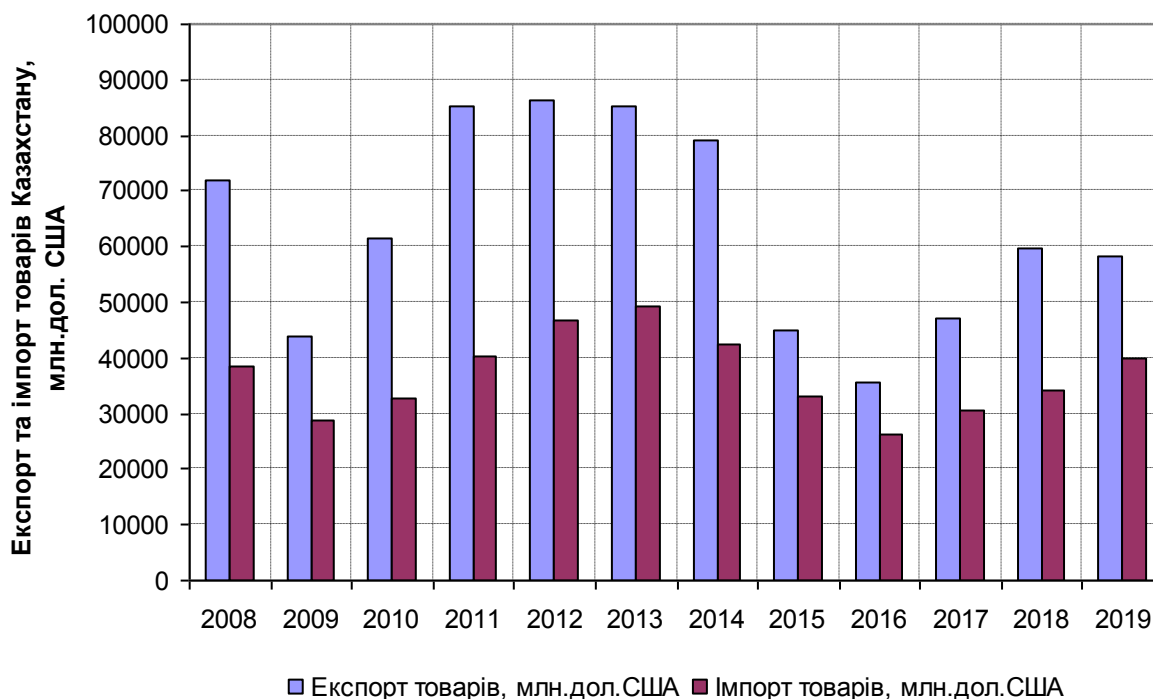

Рис. 5. Динаміка експорту та імпорту товарів Казахстану, млн. дол. США

економічного союзу (ЄАЕС). По-друге, казахстанська стратегія, спрямована на відродження машинобудування та металургії, призвела до збільшення обсягів внутрішнього виробництва багатьох видів товарів. Таким чином, конкурентоспроможність української продукції була знижена. І третя причина полягає у тому, що багато підприємств на Сході України не можуть ефективно працювати і виробляти продукцію в однакових обсягах через часткове зупинення з низки політичних та економічних причин.

Експерти у галузі зовнішньоекономічних зв'язків між Україною та Республікою Казахстан звертають увагу на розвиток основних перспективних напрямів [21]:

- розроблення казахстанських родовищ нафти, газу, металів та урану;
- створення нових ділових підприємств у паливно-енергетичному комплексі;
- участь українських компаній у реалізації стратегічного плану розвитку Республіки Казахстан;
- участь у Державній програмі прискореного промислового та інноваційного розвитку Республіки Казахстан;
- участь у наукових проектах в авіабудівному, інженерному та космічному секторах, зокрема у серійному виробництві літаків марки «Антонов» у Республіці Казахстан та інших галузевих проектах;
- участь українських підприємств у «Ново-кратиторському машинобудівному заводі» для реалізації проектів у галузі важкого машинобудування та постачання обладнання для металургійних заводів;

– співпраця між Республікою Казахстан та Україною в галузі атомної енергетики.

Сьогодні Республіка Казахстан здійснює політичні реформи, модернізує економіку та відновлює свою самоідентичність. Україна сильна у галузі ІТ, розроблення та впровадження передових аграрних технологій [14]. Отже, країни можуть знайти багато напрямів для ефективного розвитку міжнародного співробітництва.

Висновки з проведеного дослідження.

Важливим складником зовнішньоекономічної діяльності в умовах глобалізації є розвиток міжнародного співробітництва. На пострадянському просторі та в зоні вільної торгівлі Співдружності Незалежних Держав відбулися значні зміни. Перспективними напрямками зовнішньоекономічної діяльності України є розвиток економічного співробітництва з Республікою Казахстан.

Для формування ефективної зовнішньоекономічної стратегії України слід розробити аналітичну базу. Розроблено методологічний підхід до дослідження та кількісної оцінки розвитку економічного співробітництва між Республікою Казахстан та Україною. Сформовано інформаційні бази даних з економічними показниками. Проведено аналіз структури економічного співробітництва, зовнішньої торгівлі та інвестиційної діяльності. Запропоновано перспективні напрями збільшення експорту, які повинні бути пов'язані з розвитком машинобудівного обладнання, продукції металургійної та машинобудівної галузей, агропромислового комплексу та продукції хімічної промисловості.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Tsurkan-Saifulina Y., Vitman K., Kolodin D. Certain aspects of interaction between the state and civil law in CIS countries. *Asia Life Sciences*. 2019. Issue 2. P. 697–717.
2. Tovma N., Ussabayev A., Baimukasheva Z., Tyurina Y. Marketing ensuring of the competitiveness of the Republic of Kazakhstan regions in the transition to the digital economy. *Management Science Letters*. 2020. Vol. 10. Issue 7. P. 1575–1586.
3. Klymenko L.V., Zborovska Yu.L. Foreign experience of regulating international trade transactions. *Economic Processes Management: International Scientific E-Journal*. 2015. № 2. URL: http://epm.fem.sumdu.edu.ua/download/2015_2/2015_2_14.pdf (дата звернення: 20.02.2021).
4. Aubakirova G. Transformational Change in the Economy of Kazakhstan. *Studies on Russian Economic Development*. 2020. Vol. 31. Issue 1. P. 113–119.
5. Паршина О.А., Паршин Ю.І. Забезпечення конкурентоспроможності національної економіки в умовах економічних трансформацій. *Gesellschaftsrechtliche Transformationen von wirtschaftlichen Systemen in den Zeiten der Neo-Industrialisierung*: collective monograph. Verlag SWG imex GmbH, Nuremberg, Germany, 2020. P. 311–319.
6. Паршин Ю.І. Стратегія забезпечення сталого економічного розвитку національного господарства: теорія, методологія і практика: монографія. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2016. 408 с.
7. Kubaienko A. Activation of the economic security of Ukraine in terms of the European integration. *Montenegrin Journal of Economics*. 2018. Vol. 14, Issue 2. P. 91–114.
8. Yatsenko O., Iatsenko O., Meyers W., Biletska I. Modeling of development processes of bilateral trade and economic integration between countries. *Economic Annals-XXI*. 2017. Vol. 168. Issue 11–12. P. 18–23.
9. Benešová I., Smutka L., Laputková A. Specifics of the mutual trade of the post-Soviet countries. *Entrepreneurial Business and Economics Review*. 2019. Vol. 7. Issue 1. P. 29–43.
10. Джуманова Р.А. Внешнеэкономическая деятельность Республики Казахстан: участие в международной торговле и в процессах инвестирования. *Вестник Института экономики Российской академии наук*. 2019. № 1. С. 175–190.
11. Закон України про зовнішньоекономічну діяльність від 16.04.1991 № 959-XII. Редакція від 15.08.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> (дата звернення: 28.03.2021).
12. Совет Евросоюза одобрил Соглашение об ассоциации с Украиной. URL: <https://www.5-tv.ru/news/140033/> (дата звернення: 10.03.2021).
13. Konopelko A. Eurasian Economic Union: a challenge for EU policy towards Kazakhstan. *Asia Europe Journal*. 2018. Vol. 16. Issue 1.
14. Ukraine and Kazakhstan: 25 years of friendship and cooperation. URL: <https://astanatimes.com/2017/07/ukraine-and-kazakhstan-25-years-of-friendship-and-cooperation/> (дата звернення: 15.02.2021).
15. World Economic Forum: The Global Competitiveness Report 2019. URL: <https://gtmarket.ru/ratings/global-competitiveness-index/info> (дата звернення: 15.03.2021).
16. Sustainable Development Solutions Network: World Happiness Report 2019. URL: <https://gtmarket.ru/ratings/world-happiness-report/info> (дата звернення: 20.02.2021).
17. The World Bank: Foreign Direct Investment 2019. URL: <https://gtmarket.ru/research/foreign-direct-investment-index/info> (дата звернення: 20.01.2021).
18. The Global Competitiveness Report 2018. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2018> (дата звернення: 20.02.2021).
19. Economic statistics / International economic activity and balance of payments. URL: https://ukrstat.org/en/operativ/operativ2005/zd/zd_rik/zd_e/g_s_rik_e.html (дата звернення: 20.02.2021).
20. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 20.02.2021).
21. Посольство України в Республіці Казахстан. URL: <http://kazakhstan.mfa.gov.ua/ru/ukraine-kz/trade>. (дата звернення: 10.03.2021).

REFERENCES:

1. Tsurkan-Saifulina Y., Vitman K., Kolodin D. (2019) Certain aspects of interaction between the state and civil law in CIS countries. *Asia Life Sciences*, Issue 2, pp. 697–717.
2. Tovma N., Ussabayev A., Baimukasheva Z., Tyurina Y. (2020) Marketing ensuring of the competitiveness of the Republic of Kazakhstan regions in the transition to the digital economy. *Management Science Letters*, vol. 10, Issue 7, pp. 1575–1586.
3. Klymenko L.V., Zborovska Yu.L. (2015) Foreign experience of regulating international trade transactions [Internet source]. *Economic Processes Management: International Scientific E-Journal*, no. 2. Available at: http://epm.fem.sumdu.edu.ua/download/2015_2/2015_2_14.pdf. (accessed 22 March 2021).
4. Aubakirova G. (2020) Transformational Change in the Economy of Kazakhstan. *Studies on Russian Economic Development*, vol. 31, Issue 1, pp. 113–119.
5. Parshyna O.A., Parshyn Ju.I. (2020) Zabezpechennja konkurentospromozhnosti nacional'noi ekonomiky v umovah ekonomichnyh transformacij [Ensuring the competitiveness of the national economy in the conditions of economic transformations]. *Gesellschaftsrechtliche Transformationen von wirtschaftlichen Systemen in den Zeiten der Neo-Industrialisierung*. Kornieiev V., Pasichnyk, Yu., Radchenko O., Khodzhaian A. und andere: Collective monograph. Verlag SWG imex GmbH, Nuremberg, Germany, pp. 311–319.
6. Parshyn Ju.I. (2016) *Strategija zabezpechennja stalogo ekonomichnogo rozvytku nacional'nogo gospodarstva: teorija, metodologija i praktyka: monografija* [Strategy for sustainable economic development of the national economy: theory, methodology and practice: a monograph]. Dnipropetrovs'k: Universytet imeni Al'freda Nobelja. (in Ukrainian)
7. Kubaienko A. (2018) Activation of the economic security of Ukraine in terms of the European integration. *Montenegrin Journal of Economics*, vol. 14, Issue 2, pp. 91–114.
8. Yatsenko, O., Iatsenko, O., Meyers, W., Biletska, I. (2017) Modeling of development processes of bilateral

trade and economic integration between countries. *Economic Annals-XXI*, vol. 168, Issue 11–12, pp. 18–23.

9. Benešová I., Smutka L., Laputková A. (2019) Specifics of the mutual trade of the post-Soviet countries. *Entrepreneurial Business and Economics Review*, vol. 7, Issue 1, pp. 29–43.

10. Dzhumanova R.A. (2019) Vneshnejekonomicheskaja dejatel'nost' respubliky Kazahstan: uchastie v mezhdunarodnoj torgovle i v processah investirovanija [Foreign economic activity of the Republic of Kazakhstan: participation in international trade and investment processes]. *Vestnik Instituta jekonomiki Rossijskoj akademii nauk*, no. 1, pp. 175–190.

11. Law of Ukraine on Foreign Economic Activity. Zakon vid 16.04.1991 № 959-XII. Redakcija vid 15.08.2020. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> (accessed 28 March 2021).

12. Sovet Evrosoyuza odobril soglashenie ob assotsiatsii s Ukrainoy [The Council of the European Union approved the Association Agreement with Ukraine]. Available at: <https://www.5-tv.ru/news/140033/> (accessed 10 March 2021).

13. Konopelko A. (2018) Eurasian Economic Union: a challenge for EU policy towards Kazakhstan. *Asia Europe Journal*, vol. 16, Issue 1.

14. Ukraine and Kazakhstan: 25 years of friendship and cooperation. Available at: <https://astanatimes.com/2017/07/ukraine-and-kazakhstan-25-years-of-fri->

[endship-and-cooperation/](#) (accessed 15 February 2021).

15. World Economic Forum: The Global Competitiveness Report 2019. Available at: <https://gtmarket.ru/ratings/global-competitiveness-index/info> (accessed 15 March 2021).

16. Sustainable Development Solutions Network: World Happiness Report 2019. Available at: <https://gtmarket.ru/ratings/world-happiness-report/info> (accessed 20 February 2021).

17. The World Bank: Foreign Direct Investment 2019. Available at: <https://gtmarket.ru/research/foreign-direct-investment-index/info> (accessed 20 January 2021).

18. The Global Competitiveness Report 2018. Available at: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2018> (accessed 20 February 2021).

19. Economic statistics / International economic activity and balance of payments. Available at: https://ukrstat.org/en/operativ/operativ2005/zd/zd_rik/zd_e/g_s_rik_e.html (accessed 20 February 2021).

20. Oficijnyj sajt Derzhavnogo komitetu statystyky Ukraïny [Official site of the State Statistics Committee of Ukraine]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed 20 February 2021).

21. Posolstvo Ukrainy v Respublike Kazahstan [Embassy of Ukraine in the Republic of Kazakhstan]. Available at: <http://kazakhstan.mfa.gov.ua/ru/ukraine-kz/trade> (accessed 10 March 2021).